

**Programos „MKČ MENŲ MEDONEŠIS. RAGAUK IR AUK“
edukacinio užsiėmimo „FLUXUS“
metodinė medžiaga**

parengta ir išleista įgyvendinant 2007-2013 m.
žmogiškųjų išteklių plėtos veiksmų programos 2 prioriteto "Mokymasis
visą gyvenimą" VP1-2.2-ŠMM-10-V priemonės "Neformaliojo švietimo
paslaugų plėtra" projektą "Muziejus - mokykla - moksleivis. Muziejų ir
bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas" Europos
socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Parengė Eglė Velaniškytė
Kaunas, 2012

Dalyviai – vyresnių klasių moksleiviai (5–10 klasių)

Edukacinio užsiėmimo pristatymas

Jurgis Mačiūnas – vienas žymiausių lietuvių išeivių menininkų. Jo vardas minimas greta M. K. Čiurlionio. XX a. meno novatorius, sukūręs *Fluxus* judėjimą – meno srovę. *Fluxus* mene suartėja skirtingos civilizacijos, įvairių kultūrų estetinės sampratos. Vertybe tampa ne meistrystė, taisyklių išmanymas, o improvizacija. Dvasios blyksnis, vidinis žinojimas išskelti į apžvalgos šviesą. Maištaujama prieš meno komercializaciją.

Tikslas

Remiantis *Fluxus* kabineto turiniu, supažindinti programos dalyvius su J. Mačiūno biografija, kūryba, su *Fluxus* meno srove – su jo ištakomis, pagrindiniais principais, slinktimi, apraiškomis.

Uždaviniai:

- mokytojai – supažindinti su *Fluxus* menu ir jo įkūrėjo asmenybe;
- auklėjamieji – skatinti reikšti savo mintis, formuoti savo nuomonę;
- lavinamieji – dirbant su gausia, sudėtinga, nesena, gyva medžiaga, lavinti smalsumą, toleranciją, kritinio mąstymo įgūdžius.

I. Jurgio Mačiūno biografija ir kūryba

Pradedame iš toli, šitaip skatiname domėtis savo šeimomis, giminės, šeimos genealogijomis.

Jurgio mama Leokadija Saikauskaitė-Mačiūnienė gimė 1904 metais Armėnijoje. Leokadijos mamos (Jurgio močiutės) mergautinė pavardė buvo Šyšlo – baltarusiška. Mamos tėvelis, pavarde Saikauskas - lietuvis, kilęs iš Kauno. Buvo karininkas, tarnavo prie Turkijos sienos. Šeimoje augo penki vaikai. Namuose kalbėdavo rusiškai. Po to šeima persikėlė į Gruziją, į Tbilisį. Leokadija lankė privačią mergaičių gimnaziją.

Po Spalio revoliucijos, kai tik buvo galima, šeima 1920 metais grįžo į Lietuvą, į Kauną. Leokadija lankė Olgos Dubeneckienės baleto studiją. Nuo 1925 metų priimama į

Valstybės teatro baletu trupe, kuriai vadovavo baletmeisteris Pavelas Petrovas, baigęs Peterburgo teatro mokyklą.

Pirmąjį kartą Leokadija ištekėjo už karininko V. Matulionio. Deja, trumpai ir nesėkmingai. Antroji santuoka įvyko su Aleksandru Mačiūnu. Tai buvo mielas ir gyvas, stiprus ir doras žmogus. Jis buvo kilęs iš Šiaulių. Aukštuosius inžinerijos mokslus ėjo Berlyne, vėliau buvo didelės firmos *Siemens-Schuckert* (Zymens-Šukert) atstovo Lietuvoje padėjėjas. Dėstė Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Mėgo gamtą, alpinizmą, slidinėjimą, medžioklę.

1930 metais Mačiūnų šeima susilaukė pagausėjimo – gimė duktė Nijolė.

1931 11 08 gimė Jurgis. Vaikystėje sūnus daug sirgo. 1934 metais dėl sveikatos (TBC) pusantų metų praleido Šveicarijoje. Jurgis Puikiai išmoko prancūzų kalbą. Mama meta darbą teatre dėl vaikų sveikatos.

Gyvas, atviras ir linksmas, Jurgis visus žavėdavo ir patraukdavo.

Vaikystėje Jurgiui nieko netrūko – turėjo įspūdingą žaidimų kambarį su elektriniu geležinkeliu ir kt. Lankė Marijos Pečkauskaitės berniukų pradžios mokyklą, vėliau – Aušros gimnaziją. Kad galėtų būti kuo daugiau gryname ore, Kulautuvoje šeima turėjo vasarnamį.

Jurgis visados būdavo geros nuotaikos, kupinas pokštų. Bet jau vaikystėje išryškėjo valingas charakteris, valdingas būdas. Turėjo neišsemiamą fantaziją, sugalvodavo aibes naujų žaidimų.

Motina bežiūrėdama, kokias pilis Jurgis stato iš sniego ar kaladėlių gausybės, svajojo, kad sūnus užaugęs taptų architektu.

Mokėsi abu vaikai groti pianinu. Sekėsi, tik Jurgiui tas užsiėmimas ne itin patiko. Anot, Jurgio motinos, būdamas aštuonerių jis atsisakė lankyti fortepijono pamokas, nes, jo manymu, muzika tinka tik moterims.

Būdamas devynerių metų, Jurgis iškentė apendicito operaciją namuose, kuri buvo atlikta be narkozės (antraip nebūtų spėję į ligoninę).

Jau Aušros gimnazijoje Mačiūnų Jurgis išsiskyrė iš visos klasės savo pomėgiu lyderiauti.

1944 metais artėjant frontui, šeima pasitraukė į Vokietiją, apsistojo Bad Noihaim (Bad Neuheim). Čia Jurgis lankė lietuvišką dipukų (*displaced persons*) mokyklą, kurioje buvo pastebėti jo gabumai matematikai ir piešimui. Be to, pagal tėvo patarimus, Jurgis iš faneros sukonstravo gimtųjų namų Lietuvoje modelį.

1948-aisiais šeima iš Vokietijos išvyksta į JAV, apsigyvena Dobs Ferry miestelyje. Jurgis baigia gimnaziją, būdamas tarp geriausių mokinių.

Tėvas dirbo pagal specialybę, tad šeima visai neblogai gyveno.

1949 metais Jurgis įstoja į *Cooper Union* meno mokyklą. Studijuoja architektūrą ir grafiką. Studijoms buvo labai atsidėjęs, domisi rusų literatūra (Dostojevskiu, Tolstojumi) ir muzika (Čaikovskiu). *Cooper Union* mokyklą baigia su pagyrimu ir gauna stipendiją tolesnėms studijoms.

1953 metais pasirenka Pitsburgo *Carnegie* technologijos institutą, kur, be architektūros, studijuoja ir muzikologiją.

1954 metais miršta tėvas. Susvyruoja šeimos gerovė.

Jurgis Mačiūnas Pitsburgo *Carnegie* technologijos institute baigia mokslus, įgydamas architektūros bakalauro laipsnį. Išsipildė mamos svajonė! Bet iš darbas Jurgiui ne prie širdies, nes čia nereikia būti nei gabiam, nei ypač išsilavinusiam. Dirbdamas įvairiose firmose, suprojektuoja surenkamą iš atskirų dalių gyvenamąjį namą.

Šeima keliasi gyventi į Niujorką.

1955 metais sesuo Nijolė išteka už Jurgio Valaičio ir keliasi į kitą vietą. Jurgis su mama lieka dviese ilgam – toldami ir artėdami.

1955–1958 metais Jurgis įstoja į Niujorko miesto universitetą, kur studijuoja meno istoriją. Jis buvo pradėjęs studijuoti meno istoriją. Be to, regis, Jurgis ryžosi apsiginti disertaciją. „Mes abu svajojome, kaip jam tapus profesoriumi mes keliausime po pasaulį jo ilgų atostogų metu“, – prisimena Mačiūno mama. Bet profesorius, sudominęs Jurgį meno istorija ir rūpinęsis jo mokslais, mirė. Mačiūnas neišlaikė egzaminų ir atsisakė perrašyti užsienio kalbų testus. Jurgis išgirsta atveria save Klaudijaus Monteverdžio (1567–1643) barokinei muzikai. Ir, matyt, neatsitiktinai.

Žinia, baroko meno atstovai save laikė šiuolaikinio, arba naujojo, stiliaus (it. *stile moderno, stile novo*) šalininkais, sukilusiais prieš Atgimimo antikinę, t. y. klasikinę, meno koncepciją (grožis – prieinamas protui, jis objektyvus, pavaldus taisyklėms). Baroko menininkai genijų, arba gebėjimą kurti, siejo su sąmojumi arba „greituoju protu“ (sąmojingu sumanymu, realizuojamu meno kūrinyje). Esminis sąmojo bruožas – sugebėjimas jungti tolimus savo prasme dalykus, sulieti priešybes: tai, kas juokinga, ir tai, kas liūdna; tai, kas reikšminga, ir tai, kas žaisminga. Kitaip tariant, sąmojis – tai sugebėjimas kurti originalius, netikėtus įvaizdžius, sugretinimus; kita vertus, sąmojis – tai dieviškojo prado reiškimasis, tai intuicija, sugebanti akimirksniu įspėti pasaulio paslaptis. „Greitąjį protą, arba genijų“ kai kurie baroko amžininkai laikė sugebėjimu, analogišku kūrybiniam Dievo sugebėjimui.

Specifiniu meno pagrindu baroko teoretikai laikė metafora: „Metafora – tai pagrindas išreikšti visus pasaulio reiškinius, jį pažinti.“

Jurgis su mama įsikuria Manhatane – centrinėje Niujorko dalyje, esančioje Manhatano saloje. Čia užgimsta *Fluxus*.

Niujorkas – galingas katalizatorius. Jurgis sutinka *Beat Generation* su Džeko Keruako (Jack Kerouac, 1922–1969) knyga „Kelyje“. Jis „įsiklauso“ į *Fluxus* meno ištakas:

1) George Mathieu (g. 1921) pirmasis hepeningas – veiksmo tapyba. Jungiami įvairių meno rūšių elementai. Josepho Cornello (1903–1972) BOXES ir sąsajos su siurrealistais;

2) Futurizmo teatras. Be dadaizmo nebūtų *Fluxus*. *Dada* sąjūdį 1916 metais Ciūriche įkūrė poetas Tristanas Tzara (1896–1963). Menininkai konfrontavo su buržuazijos nuostatomis, kėlė klausimą, kas turi būti laikoma menu. Šio judėjimo principai – akibroktas, aktyvus „meninis antielgesys“, skandalas, absurdiškas veiksmas. Visa tai stebėdama publika nieko nesuprasdavo, žodžiu, menas kaip šoko terapija. Sukeltas skandalas liudija pasisekusį veiksmą;

3) 1914 metais Marcelis Duchampas (1887–1968), perkeldamas daiktus į jiems neįprastą vietą ir taip paversdamas juos objektais, parodose ėmė eksponuoti *ready made* meną: dviračio ratą, kastuvą, butelių džiovyklą, pisuarą... pavadindamas jį fontanu. Tai perauga į *popartą* ir *naująjį realizmą*;

4) Džonas Keidžas (John Cage, 1912–1992) domisi Rytų filosofija. Jis pritaria Rytų minčiai, kad menas – lygiavertis su tikrove. Keidžas į muziką perkelia Duchampo maksimą, teigiančią, kad kiekvienas garsas gali būti muzika.

Ikifluksinis periodas, arba *proto fluxus*, truko **1960–1961 metais**.

1960-aisiais Jurgio Mačiūno veikla buvo ribota – dirbo architektu ir grafiku. Kartu domėjosi muzikos polichromija, arba muzikos spalva. Dar **1959 metais**, lankydamas Niujorko naująjį socialinių tyrinėjimų mokyklą (*New School for Social Research*), Richardo Maxfieldo (1927–1969) kompozicijos klasę, kurioje buvo dėstomas ir elektroninės muzikos kursas, susidomėjo šia muzika. Klausė paskaitų ir Džono Keidžo kompozicijos klasėje. Šią mokyklą lankė La Monte Youngas, George Brechtas, Alas Hansenas, Dickas Higginsas, Allanas Kaprow, Jacksonas Mac Low ir kt. Visi šie kūrėjai aktyviai dalyvavo *Fluxus* judėjime.

1960 metais Mačiūnas kartu su Almu Šalčiumi atidaro galeriją AG Madisono aveniu. Galerijoje buvo rengiamos meno parodos, pardavinėjami senoviniai muzikos instrumentai ir antikvarinės knygos. Čia su keliais bendraminčiais – Almu Šalčiumi, Jonu Meku, Jonu

Kizniu ir Andriumi Ignaičiu – tariasi, kaip pagyvinti kultūrinius ryšius su Lietuva. Buvo nutarta įsteigti lietuvių kultūros klubą ir leisti žurnalą. Tuomet ir nuskambėjo pirmą kartą žodis *fluxus*. Mačiūnas pasiūlė leidinį pavadinti *Fluxus*. Tačiau dėl kai kurių Jurgio pažiūrų, pavyzdžiui, į nacionalizmą ir internacionalizmą, lietuvių bendruomenė žurnalo leidybą atsisakė paremti.

Tolsta nuo lietuvių bendruomenės. Pasikeičia vardą: iš Jurgio tampa George.

Beje, **1960 metų pabaigoje** galerija virto *Fluxus* lopšiu. (Vėliau šį periodą Mačiūnas pavadino *proto fluxus*.) Formalizmo estetikos pagrindus Mačiūnas pradeda griauti organizuodamas ir sudarydamas naujosios muzikos, poezijos, dailės pasirodymų ir veiksmų, kurie vadinami koncertais, programomis. Galerijoje dalyvavo Yoko Ono, Ay-O ir kiti jaunieji meno maištininkai. Jurgis planuoja leisti metines dėžes – FLUXUS YEAR BOXES. Tokia pirminė *Fluxus* akcijų forma. Po eilės fluksiškų koncertų, pavadintų „Musica Antiqua et Nova“, po parodų ir įvykių/renginių (*events*), **1961 metų liepos 30 dieną** galerija bankrutavo.

Neįvykusios Mačiūno tuoktuvės su Yoko Ono (dėl pastarosios nevalyvumo).

1962 metų rudenį Mačiūnas bėgdamas nuo bėdų (matyt, skolos, susijusios su galerija), įsidarbina JAV kariuomenėje architektu. Siunčiamas į Vysbadeną. Šitaip Jurgis su mama atsiduria Vokietijoje. Čia susipažįsta su bendraminčiais Emmettu Williamsu, Name June Paiku, Benjaminu Pattersonu, Robertu Filliou, Josephu Beuysu, Wolfu Vostelliu. Vokietijoje rengia *Fluxus* koncertus, keliauja po Europą. 6 koncertai Kopenhagoje, 7 – Paryžiuje ir kt. Tuo metu ir susikristalizuoja kertinis *Fluxus* meno principas ir išvedama riba tarp tradicinio meno ir *Fluxus* meno-pokšto. Įtvirtinamas menininko neprofesinis statusas visuomenėje, kuris pabrėžia menininko neesmingumą ir parodo menininko įskaitomumą, auditorijos savarankiškumą, taip pat skelbia, kad bet kas gali tapti menu ir bet kurios pajėgos gali tai padaryti.

Menas-pokštas turi būti paprastas, linksmas, nepretenzingas, nesupančiotas rimtumu, reikalaujantis meistriškumo ar nesuskaičiuojamų repeticijų; menas-pokštas neturi prekinės ar institucinės vertės. Menas-pokštas yra nužemintas, gaminant jį neribotai, masiškai. Jis yra prieinamas visiems ir galiausiai kuriamas visų.

Fluxus menas-pokštas – tai ariergardas be jokių pretenzijų ar būtinumo varžytis su avangardu. Jis įtvirtina paprastumo, natūralaus veiksmo, žaidimo, sąmojo monostruktūrines savybes. Anot Mačiūno, tai – Spike'o Joneso, vodevilio, sąmojo, vaikų žaidimo ir Duchampo lydinys.

1962 metais renginio *Kleines Sommerfest* (Maža vasaros šventė), vykusio Vupertalio galerijoje *Parnass*, metu Arthuras C. Caspari perskaito Mačiūno manifestą „Neo-Dada Jungtinėse Amerikos Valstijose“.

1963 metais paskelbiamas *Fluxus* manifestas. (Anglų kalbos žodis *flux* (1. nuolatinis kitimas, keitimasis; 2. tekėjimas, srautas; 4. *med.* gausus skysčio išskyrimas. 1. tekėti; 2. *tech.* lydyti, skystinti) kilęs iš lotyniškojo *fluxus*, kurio reikšmės yra šios: 1. tekėjimas; 2. tekas; 3. svyruojas, nepastovus, netikras; 4. nepatvarus, dulus,irstas.)

Fluxus esmė: meną gali daryti visi; meną galima daryti iš bet ko; menas neturi išliekamosios vertės, t. y. menas nėra prekė.

Visus *Fluxus* koncertus ir veiksmus lydi leidiniai, *Fluxus* naujienų biuletenis.

Fluxus – tai ne organizacija, bet greičiau gyvenimo būdas, būdas labai nevaržomai kurti daiktus.

Jurgio Mačiūno kūrybą galima suskirstyti į kelias grupes: dėžutės, spintelės-stalčiukai, grafika.

Dėžutė – įspūdingiausia raiškos forma, gina visuomenei ir/ar individui svarbų objektą. Vaiko dėžutė, paskutinė dėžutė – paslaptis, galvosūkis, čia visos smulkmenos svarbios. Dėžutės itin estetiškai pagamintos, su potekste, kupinos švelnaus humoro, netikėtumo. Stalčiukai – tai tų pačių dėžučių rinkinys-struktūra.

Fluxus menas niekaip nesusijęs su akibroktu, grubumu, vulgarumu, agresija. Tai tarsi svarbiausios savybės.

Išminties grūdas – tam tikra idėja, ironiškas pasaulio suvokimas, žaidimas, tabu laužymas – apie viską galima kalbėti.

1965 metai. SOHO – **S**OUTH of **H**OUSTON kvartalas žemutiniame Manhatane. Tai toks rajonas, kur nebuvo galima gyventi (tik dirbti!) ir sodinti medžių. Mačiūnas nuperka pastatų, pats projektuoja, remontuoja, žodžiu, imasi *Fluxus* kooperatyvų (fluksnamių) kūrimo idėjos įgyvendinimo. Bando suburti menininkus į vieną erdvę. Burtis ir kurti! Deja, nepavyko. Be to, šią idėją lydėjo finansinės problemos, kurios virto *Fluxus* kova su vyriausiuoju teisėju: tai Jurgis „pavirsdavo“ gorila, pasigaminęs kaukę, tai vaikščiojo su samurajaus kardu, tai siūsdavo atvirlaiškius su įvairių Europos miestų vaizdais, kuriuose nurodydavo rodykle dabartinę savo buvimo vietą, pavyzdžiui, ant stogo ir pan.

1967 metais surengta sporto olimpiada, kurios metu reikėjo sėdėti sūpuoklėse ir muštis kiauromis pagalvėmis. Taip pat buvo žaidžiamas stalo tenisas: ant rakečių pritaisytos skardinės, prieš mušant kamuoliuką, reikėdavo pasemti vandens. Vyko lėčiausias maratonas.

Sportas – kaip veikla, laisvalaikis, malonumas, proto mankšta, be ne kalnai raumenų, nervinė įtampa, ne lenktynės ir išpūsti rezultatai.

Meno distribucija paprasta: komercinės galerijos proceso nekontroliuoja.

1971 metai. Yoko Ono paroda. Mačiūnas įgyvendino, įdaiktino visą eilę autorės idėjinių sumanymų.

1972 metai. Guajanos salos projektas. Mačiūnas svajojo nusipirkti salą ir bandė į ją telkti menininkus. Tiesa, su keliais bičiuliais jis ten nuvyko, tačiau paaiškėjo, jog nėra vandens, tik be galo daug nuodingų augalų, nuo kurių visi apsirgo. Taigi nepavyko.

1975 metai. Besilankydamas pas savo gerbėją kolekcininkę Barbarą Moore, įsigyja sodybą. Rimsta. Įsikuria, atremontuoja japonišku lakonišku, santūriu stiliumi.

1977 metai. Veda poetę Billie Hutchins. Sunkiai sirgdamas atlieka garsųjį vestuvių performansą: skambant Monteverdžio muzikai, susikeičia rūbais. Viskas kruopščiai apgalvota, sukomponuota ir preciziškai atlikta.

1978 m. gegužės 9 dieną Jurgis Mačiūnas miršta nuo kasos vėžio.

II. Žiūrime *Fluxus* vaizdo medžiagą – koncertą ir kt. Aptariame.

III. Vartome knygas (per teorinę dalį).

IV. Praktinė veikla – *Fluxus* paštas: gauname voką su laišku, laišką pasiimame, parašome kitą laišką, įdedame į voką ir paliekame.

Literatūra

1. Jonas Mekas. Dienų raštai
2. Jonas Mekas. Trys draugai
3. Tomas Sakalauskas. Žiūrėjimas į ugnį. Vilnius, Baltos lankos, 2002
4. Het Apollonius (katalogas). 1995–2001